

ПОСТАТЬ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА СІГЕРУ ЙОСІДИ ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК ПІСЛЯВОЄННОЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯПОНІЇ

ПЕРШІ роки після поразки Японії у Другій світовій війні виявилися надзвичайно складними для японського суспільства і не тільки залишили болісний відбиток у серцях японців, а й кардинально змінили напрямок розвитку Країни Вранішнього Сонця. Значне місце в історії реформування державного устрою та післявоєнного відновлення Японії посів видатний політик Сігеру Йосіда, який, загалом протягом 7 років утримуючи владу у своїх руках, очолював кабінет міністрів.

Сігеру Йосіда народився в Токіо у 1878 році, закінчив Токійський імператорський університет. У довоєнний період був послом Японії в Америці та Великобританії. Після Другої світової війни обіймав посаду міністра закордонних справ в урядах Хігасікуні та Сігехари.

Першу можливість сформувати свій кабінет Сігеру Йосіда отримав унаслідок несподіваного збігу обставин. У квітні 1946 року відбулися загальні вибори до нижньої палати Імператорського парламенту, на яких Ліберальна партія Японії¹, яку очолював Ітіро Хатояма, здобула найбільшу кількість місць, тому за домовленістю між фракціями Ітіро Хатояма мав стати наступним прем'єр-міністром. Проте головне командування окупаційних військ не схвалило його кандидатури, оскільки він підпадав під наказ про чистку. За цим наказом значна частина депутатів Палати перів та небажані керівники політичних партій були звільнені [Павлішина 2008, 142–143]. Ітіро Хатояма був змушений залишити посаду голови Ліберальної партії і тільки через три роки після скасування наказу про чистку, у грудні 1954 року, зумів зайняти крісло прем'єра. Після відсторонення Хатоями Сігеру Йосіда погодився на пропозицію очолити Ліберальну партію та кабінет міністрів. Першим і найголовнішим завданням його уряду були поправки до конституції. Погляди на майбутній держаний устрій та економічну політику розді-

лилися ще під час виборчої кампанії. Комуністична партія закликала до скасування монархічного устрою і передачі верховної влади народу та встановлення народного управління на основних промислових підприємствах. Але комуністи отримали лише 5 місць у парламенті. Ліберальна партія налягала на тому, що верховна влада має належати державі, а обов'язковою умовою розвитку економіки вважала її лібералізацію. Соціалістична партія відстоювала ідею співпраці імператора і народу та переконувала у перевагах соціалістичної планової економіки. Проте, незважаючи на різні погляди, більшість партій підтримували думку про необхідність збереження монархії. Сігеру Йосіда розпочав роботу над конституційними поправками ще на посаді міністра закордонних справ в уряді Сігехари, узгоджуючи умови головного командування окупаційних військ, позиції політичних партій та інтереси Японії. Проекти поправок японської сторони (проект Мацумото) та головного командування (проект Макарура) кардинально відрізнялися. Для японського уряду Сігехари основні положення американського проекту, що стосувалися верховної влади народу, а саме – визначення парламенту як найвищого органу державної влади, а імператор мав бути символом Японії і символом єдності японського народу, та відмова від воєнних дій [Shindō 78–79], виявилися несподіванкою. Проблема узгодження проектів спершу здавалася нездоланною, але в результаті різних обговорень та дискусій поступово приходило розуміння того, що обидва проекти мають можливість для компромісу. Говорячи про труднощі сприйняття проекту Макарура, міністр Мацумото зазначав, що разом із проектом нової конституції «ми приймаємо склад мислення» [Takayanagi, I, 381]. Погляди міністрів кабінету Сігехари щодо американського проекту розходилися, в них відчувалася розгубленість. Прем'єр-міністр доповів імпера-

тору про точки зору уряду, та, коли дізнався, що імператор схвалює проект Макартура і повідомив про це на засіданні кабінету, протистояння уряду припинилося [Такауаґаґі, II, 95–96]. У розмові із Сідехарою імператор заявив, що повністю підтримає такі радикальні реформи навіть у тому разі, якщо його позбавлять усіх політичних повноважень, бо це неминуче. Сігеру Йосіда згадував, що, коли почув звіт Сідехари про розмову з імператором, почуття неминучості передалося і йому. Проте категорично неприйнятною для японської сторони була зміна двопалатної парламентської системи на однопалатну. В Імператорському парламенті Палата перів мала рівні права з Палатою представників і виконувала функції стримуючого органу. Необхідність збереження верхньої палати уряд мотивував її здатністю стримувати надмірні утиски, збочення та деспотизм фракції більшості нижньої палати, захищаючи народні, а не партійні чи фракційні інтереси [Ногіе, 220]. Прагнучи зберегти верхню палату неупередженою, японська сторона пропонувала обирати її депутатів і від місцевих округів, і за професійними ознаками, а також призначати рішенням комісії, сформованої кабінетом міністрів із депутатів обох палат. На прохання японської сторони головне командування погодилося залишити двопалатну систему, але лише за умови, що депутати до верхньої палати також будуть обиратися народом.

Після узгодження обома сторонами та затвердження Таємною радою основних положень у червні 1946 року Сігеру Йосіда вже як прем'єр-міністр подав проект конституційних поправок до Палати представників Імператорського парламенту. Одночасно з розглядом у парламенті Йосіда продовжував переговори з Макартуром стосовно окремих статей і пунктів майбутньої конституції. Так, у перших варіантах проекту не тільки прем'єр-міністр, а й усі призначені ним міністри мали обиратися серед депутатів парламенту і могли бути призначені лише за згодою парламенту. Йосіда домогся того, щоб не повністю увесь кабінет, а більша його частина формувалася з депутатів, а пункт про необхідність згоди парламенту на призначення міністрів був вилучений. Йосіда намагався також скасувати доповнення головного командування, яке викликало нерозуміння японської сторони.

Відповідно до нього прем'єр-міністр та інші міністри мають бути цивільними особами [Irie, 368]. У розмові з Макартуром Йосіда доводив недоречність такого доповнення, посилаючись на наявність у проекті статті 9 про заборону мати сухопутні війська, військово-морський флот та військово-повітряні сили. Але переконати американців йому не вдалося, і цей пункт залишився у тексті конституції [Nipponkoku Kenpō 66 jō].

Протягом кількох місяців тривала спільна робота парламенту та кабінету над проектом поправок до конституції. Йосіда призначив міністра Токудзіро Канаморі представником уряду у парламенті, і депутати мали змогу отримати необхідні роз'яснення та відповіді на свої запити. Спеціальний комітет із конституційних поправок унаслідок узгоджень між політичними партіями та японською й американською сторонами розробив доповнення та зміни до проекту, які були прийняті обома палатами. 29 жовтня 1946 року проект поправок до конституції був офіційно схвалений на спеціальному засіданні Таємної ради у присутності імператора. 3 листопада 1946 року, у день народження імператора, нова Конституція Японії була проголошена.

Окрилений плідною роботою над поправками до конституції і з огляду на те, що майже усі закони, які приймалися на той час, були урядовими, Йосіда заявив про намір кабінету подати проект поправок до закону про парламент. І тільки протест голови Палати представників Сендзо Хіґаї, мотивований тим, що встановлення правил для діяльності парламенту належить тільки до компетенції парламенту, трохи охолодив запал прем'єр-міністра.

Одразу після проголошення нової конституції кабінет Йосіди опублікував перелік головних заходів нового політичного курсу, які він планував провести у життя, а саме: оновити систему освіти, реорганізувати структуру управління та систему держслужбовців, провести реформу місцевого самоврядування, перебудувати індустріальну економіку, вирішити робітничі проблеми та стабілізувати життя народу. Ці плани дійсними свідчили про бажання і волю уряду взяти на себе відповідальність за політичну владу. Важливим питанням для влади Йосіди було ужиття заходів стосовно робітничого

руху, який, маючи на меті відвоювати підвищення зарплат, у важкій економічній ситуації удавався до страйків. Саме у день опублікування нового політичного курсу кабінету Йосіди, 4 листопада 1946 року, центральна комісія з розв'язання трудових конфліктів запропонувала проект сприяння у питаннях зарплат в електропромисловій галузі. Проте уряд категорично заявив, що не може дати згоду на таке стрімке збільшення заробітної плати. На що голова комісії Суехіро порадив дізнатися про думку суспільства через розпуск парламенту. Соціалістична партія у відповідь на заяву уряду зажадала розпуску парламенту або відставки кабінету. Свої вимоги про негайне припинення діяльності уряду висунула і Комуністична партія. Таким чином, проблеми електропромисловості переросли у політичну площину.

За таких обставин 25 листопада з метою прийняття необхідних для уведення в дію конституції законопроектів була скликана передостання, 91-ша сесія Імператорського парламенту. У своїй промові на церемонії відкриття сесії прем'єр-міністр Йосіда сказав, що у процесі побудови мирної держави необхідною передумовою для втілення ідеалів демократії у життя та забезпечення майбутнього Японії є закладання економічного фундаменту. Він підкреслив, що продовольчу кризу вже подолано, але виробництво необхідних непродовольчих товарів значно знизилося, і щоб прорватися крізь таку економічну кризу та відновити виробництво, він закликав народ до співпраці.

Соціалістична партія, прагнучи повалити кабінет Йосіди, організувала і провела багатотисячні мітинги по всій країні. Соціалісти збиралися внести на розгляд парламенту проект резолюції про недовіру кабінету, але не знайшли підтримки в інших опозиційних фракціях. Натомість опозиційні партії пообіцяли свої голоси за проект резолюції про розпуск парламенту. Цей проект був винесений на голосування 17 грудня 1946 року. Його схвалили 76 депутатів, проти розпуску парламенту проголосували 236 депутатів. Ці конфлікти були не потрібні Йосіді. Для відродження економіки йому необхідна була підтримка робітників, тому він почав схилитися до думки про побудову коаліції із Соціалістичною партією.

На день скликання 92-ї, останньої сесії Імператорського парламенту три партії займали найбільшу кількість місць у нижній палаті. Правлячі Ліберальна та Прогресивна партії мали відповідно 148 та 111 місць, і Соціалістична партія – 99 місць. Оскільки при першому формуванні кабінету Йосіди більша частина призначених міністрів не були депутатами та членами правлячих партій, то правління обох партій порадили Йосіді переформувати кабінет. За домовленістю з головою Прогресивної партії Сідехарою Йосіда вирішив включити до кабінету представників Соціалістичної партії та водночас посилити його здібними кадрами. Проте перша спроба створити коаліцію із соціалістами виявилася невдалою. Основною причиною було протистояння правого крила Соціалістичної партії, яке прагнуло до такої коаліції, і пасивного лівого крила. Крім того, передумовою приєднання соціалістів до коаліції була їхня вимога відставки міністра фінансів Ісікьо, і врегулювати це питання з Ліберальною партією їм не вдалося. Наступного дня після провалу планів стосовно побудови коаліції із Соціалістичною партією, 18 січня 1947 року, Комітет спільної боротьби Всеяпонської профспілки службовців державних та громадських установ, який вимагав виплати додаткових коштів та негайного уведення в дію трудової угоди, оголосив про своє рішення з 1 лютого розпочати загальнонаціональний безстроковий страйк. Проведення такого страйку означало в першу чергу припинення телефонного і телеграфного зв'язку та зупинку залізничного транспорту, що становило загрозу не тільки економіці країни, а й життю громадян. Тому Йосіда удруге взявся до створення коаліції із Соціалістичною партією, і знову переговори зайшли у безвихідь через вимогу соціалістів відставки Ісікьо. Врешті 30 січня, скориставшись сприятливою нагодою, коли один з міністрів уряду подав заяву про відставку, Йосіда реорганізував кабінет.

У той же день Макартур зробив заяву, що не дозволяє проводити запланований загальний страйк, а Комітет спільної боротьби Всеяпонської профспілки службовців державних та громадських установ був розпущений. Загального страйку, що загрожував країні хаосом, вдалося уникнути, хоча політична ситуація залишалася нестабільною.

6 лютого 1947 року Макартур надіслав Йосіди листа, де зазначалося, що після закриття сесії якомога швидше мають бути проведені загальні вибори. На безпосередній зустрічі з Макартуром Йосіда висловив сподівання, що його правляча партія напевно виграє майбутні вибори. Проте Макартур не поділяв його оптимізму, оскільки був невдоволений політикою міністра фінансів і мав надію, що після виборів кабінет Йосіди відійде від справ.

Перший термін перебування Йосіди на посаді прем'єр-міністра виявився неспокійним, але плідним. Кабінет розробив, а парламент прийняв низку важливих законопроектів. Так, окрім нової конституції, Закону про Національний парламент, поправок до законів про вибори до обох палат парламенту, були прийняті Закон про кабінет, Закон про імператорську родину, Закон про цивільний лист та закони, що стосувалися освіти, фінансової системи, цивільного кодексу, амністії, судоустрою, продовольчих питань.

На квітневих виборах 1947 року до Палати представників Національного парламенту Японії три політичні партії отримали найбільшу кількість голосів. Лідувала Соціалістична партія – 143 місця, Ліберальна партія опинилася на другій позиції – 131 місце. Третьою була Демократична партія² – 124 місця. Після міжпартійних переміщень та звільнень на день скликання першої сесії Національного парламенту Соціалістична партія мала в нижній палаті 144 представники, Демократична партія – 132, Ліберальна партія – 129. Відповідно до статті 70 Конституції Японії уряд Йосіди у повному складі пішов у відставку. Почалися важкі переговори щодо коаліції і прем'єрства. Хоча лідери Ліберальної і Демократичної партій, хоча і не виключали можливості створення двофракційної коаліції на протигагу соціалістам, та в лавах Демократичної партії було багато противників такого об'єднання. Врешті три найбільші фракції і фракція партії Кокумінкьо-до (31 депутат) уклали угоду про створення спільної коаліції. Та несподівана заява представників лівого крила Соціалістичної партії про бажання увійти до складу кабінету порушила усі домовленості. Сігеру Йосіда вийшов з переговорного процесу. Як наслідок, була створена коаліція із трьох фракцій,

і прем'єр-міністром обрали соціаліста Тецу Катаяму.

Відповідно до пункту коаліційної угоди, за яким з метою збільшення виробництва в найбільш важливих галузях промисловості має бути уведений державний контроль, міністр торгівлі і промисловості Мідзутані від Соціалістичної партії у червні 1947 р. запропонував план запровадження державного контролю у вугледобувній промисловості. Ця проблема ще на стадії підготовки законопроекту та прийняття рішення на засіданні кабінету виявила розбіжності у поглядах зацікавлених сторін та політичних партій. Ліберальна партія та частина Демократичної партії були категорично проти законопроекту соціалістів, оскільки вважали, що урядове планування видобутку вугілля буде гальмувати розвиток виробництва. Кабінет кілька разів переробляв законопроект і врешті у серпні вніс на розгляд парламенту. У парламенті законопроект викликав гострі конфлікти як між фракціями, так і всередині фракцій. З 20-го до 25 листопада 1947 р. у парламенті між урядом разом із правлячими фракціями, які намагалися форсувати прийняття законопроекту, та опозиційною фракцією Ліберальної партії і частиною фракції Демократичної партії, які збиралися розтягнути обговорення, протистояння досягло найвищої точки напруги. Правляча коаліція для проведення позитивного голосування у комітеті гірничодобувної промисловості зробила спробу в екстремному порядку поповнити його депутатами, що підтримують законопроект, але отримала очікувану відсіч. На пленарному засіданні правлячі фракції вимагали заслухати доповідь голови комітету. Але, оскільки у комітеті питання не було вирішено, депутати опозиційних фракцій оточили місце спікера палати і заблокували трибуну. Проект закону про державний контроль у вугледобувній промисловості не лише викликав ідеологічне протистояння навколо питань регульованої та вільної економіки, а й, зачіпаючи інтереси реальних промисловців гірничодобувної галузі, поглибив розрив між партіями та спровокував розкол у Демократичній партії. Про ці парламентські події у статті під заголовком «Парламент чи зосад» газета «Nippon Times» писала, що якщо японські законодавці продовжуватимуть діяти таким чином, то у японського народу

виникнуть серйозні сумніви щодо їхньої здатності успішно здійснювати демократичне управління державою [Williams, 269].

Міжфракційні суперечки не припинялися і на другій сесії Національного парламенту. Загострення конфронтації між урядом та представниками лівого крила Соціалістичної партії з приводу джерел доходів призвело до зняття з розгляду проекту бюджету і спонукало кабінет Катаями прийняти рішення про відставку. Сігеру Йосіда зразу заявив про своє право як лідера опозиційної фракції формувати наступний кабінет, але йому довелося поступитися Хітосі Асіді від Демократичної партії, міністру попереднього уряду. За Йосіду в обох палатах проголосував 281 депутат, Асіда набрав 315 голосів. Знову була сформована коаліція із фракцій Соціалістичної партії, Демократичної партії і партії Кокумінкьоодо. Тим часом Ліберальна партія об'єдналася із групою демократів, що відкололися від Демократичної партії після конфлікту, пов'язаного з розбіжностями поглядів на проблему державного контролю у вугледобувній промисловості. Утворилася Демократично-ліберальна партія, фракція якої мала 152 депутати і стала найбільшою у нижній палаті.

У липні 1948 року набув широкого резонансу корупційний скандал, до якого були причетні високі посадовці та члени уряду³, і 7 жовтня 1948 року кабінет Асіді був змушений піти у відставку. Для Сігеру Йосіди склалися сприятливі умови, щоб повернутися до влади. На третій, позачерговій сесії парламенту відбулося голосування стосовно кандидатур на посаду прем'єр-міністра. Перша спроба була безрезультатною: Йосіда набрав 185 голосів, його суперник, соціаліст Тецу Катаяма, – 87. Під час повторного голосування соціалісти скористалися білими бюлетенями, чим фактично дали згоду Йосіді на формування кабінету. Навчений попереднім досвідом, Йосіда узгодив склад кабінету безпосередньо з Макартуром, залучивши до нього лише членів своєї партії. Кабінет Йосіди був кабінетом меншості у парламенті, що створювало непотрібні перешкоди на шляху урядових законопроектів, тому, враховуючи те, що партії, які становили на той час опозиційну більшість у парламенті, значною мірою втратили довіру громадян, Йосіда був рішуче налаштований на розпуск парламенту. Проте розпуск був не вигідний

опозиційним партіям і вони під різними приводами намагалися відстрочити його. Тому Йосіда хотів скористатися статтею 7 Конституції Японії, відповідно до якої за порадою кабінету парламент розпускає імператор, але головне командування окупаційних військ наполягало на розпуску тільки за статтею 69, тобто на прийнятті резолюції про недовіру кабінету, яка б виражала волю більшої частини парламенту. Врешті за домовленістю з опозиційними фракціями після прийняття поправок до Закону про держслужбовців та доповнень до Закону про бюджет була схвалена резолюція про недовіру кабінету, і Йосіда розпустив нижню палату.

Результати загальних виборів, які відбулися у січні 1949 року, засвідчили повну перемогу Йосіди і його партії. Маючи 152 депутати до розпуску, Демократично-ліберальна партія отримала 269 місць у нижній палаті, на 121 з яких Йосіда посадив нових людей. Значного успіху досягла ще одна партія – Комуністична партія Японії, кількість депутатів якої зросла із 4 до 35. Решта партій зазнали великих втрат. Фракція Соціалістичної партії скоротилася із 111 депутатів до 48, кількість представників Демократичної партії в нижній палаті зменшилася із 90 до 70.

Процедура голосування за прем'єра у парламенті стала тріумфальною для Йосіди. 350 голосами Палати представників і 167 голосами Палати радників Сігеру Йосіда втретє був обраний прем'єр-міністром і взявся до формування свого кабінету. Демократично-ліберальна партія, яку очолював Йосіда, мала абсолютну більшість у нижній палаті, тому його несподівані заяви щодо можливого створення консервативного блоку були неоднозначно сприйняті однопартійцями, які вимагали формування кабінету виключно із членів партії. Депутати від Демократичної партії, з якою збирався блокуватися Йосіда і новий лідер якої Інукаї позитивно ставився до такої ідеї, наполягали на тому, що партії слід залишатися в опозиції. Незважаючи на голоси протесту в обох партіях, Йосіда провів бесіду з Інукаї, і після їхньої зустрічі з Макартуром була зроблена спільна заява про повний збіг їхніх поглядів і про очікування від об'єднаної влади двох партій довгострокової стабільності. У Демократично-ліберальній партії було чимало невдоволених тим,

що до третього кабінету Йосіди, сформованого у лютому 1949 року, увійшли два представники Демократичної партії, а майже всім старим членам Демократично-ліберальної партії було відмовлено, і натомість на міністерські посади були відібрані вихідці з чиновників вищого рангу та вперше обрані до парламенту особи. Проте Йосіда постарався вгамувати невдоволення однопартійців і зробив Сігехару та Сайто, які відійшли від Демократичної партії у 1948 році і приєдналися до його партії, відповідно спікером нижньої палати і головою урядового комітету та іншим старим членам партії запропонував очолити парламентські комітети.

Фракція Демократичної партії після заяви її лідера про згоду на створення консервативного блоку розділилася на коаліційну фракцію прибічників Інукаї (33 депутати) та опозиційну фракцію (37 депутатів), яка приєдналася до опозиційної коаліції із соціалістами та партією Кокумінкьодо. У березні наступного 1950 року частина Демократичної партії на чолі з Інукаї об'єдналася з Демократично-ліберальною партією Йосіди, і названа нова партія була Ліберальною.

Стабілізація економіки була головним завданням кабінету Йосіди. Тому усі подальші перестановки в уряді та зміни у парламенті були викликані необхідністю його виконання.

Одразу після обрання прем'єром Йосіда за підказкою головного командування створив у парламенті комітет спеціальної перевірки, який мав також функції комітету з антияпонської діяльності. Цей комітет розглядав випадки, пов'язані з перепонами у сплаті податків, гальмуванням державних поставок, створенням ситуацій, що провокували трудові конфлікти, які значною мірою перешкоджали швидкому відновленню країни.

Перші великі труднощі, з якими зіткнувся кабінет Йосіди, були пов'язані з формуванням бюджету. Під час виборчої кампанії партія Йосіди обіцяла скасувати податок з торгового обороту і зменшити тягар прибуткового та інших податків, збільшити кошти муніципальних підприємств, реорганізувати державне управління та забезпечити державну підтримку для налагодження нової системи освіти. Тому бюджет на 1949 рік готувався урядом з урахуванням своїх обі-

цянок. Крім того, уряд Йосіди мав дотримуватися дев'яти принципів настанови Макартура щодо стабілізації економіки. Це — збалансування бюджету, збір податків, обмеження кредитування, стабілізація капіталу, посилення цінового контролю, посилення валютного контролю, стимулювання експортної торгівлі, розширення виробництва промислових товарів, підвищення ефективності планування поставок продовольчих продуктів. Кабінет Йосіди вже затвердив підготовлений ним проект бюджету для подачі до парламенту, коли головне командування окупаційних військ, вказуючи на необхідність скорочення американської допомоги та дотацій, порадило японському уряду закликати японський народ до більш аскетичного життя та запровадити єдиний валютний курс і запропонувало японській стороні свій варіант бюджету, який значно відрізнявся від урядового. Річний доход у ньому на 130 мільярдів ієн перевищував урядовий. За попередніми підрахунками, була різко підвищена плата за проїзд залізницею та розцінки за послуги поштового зв'язку, у річних витратах кошти муніципальних підприємств та розподіл податків на місцях значно скоротилися. Цей проект бюджету головного командування викликав сильну протидію правлячої Демократично-ліберальної партії. Проте інтенсивні переговори з американською стороною виявилися безрезультатними. Йосіда був змушений поступитися і подати американський проект до парламенту. Під час розгляду проекту бюджету у парламенті не тільки серед депутатів опозиційних фракцій, а й у правлячих фракціях було багато невдоволених. Депутати нижньої палати обговорили свої поправки до цього проекту, але представники головного командування категорично відкинули їх. Зрештою, бюджет ухвалили. Безпосередньо після прийняття бюджету був установлений єдиний валютний курс, за яким один долар відповідав 360 ієнам.

У жовтні 1949 року на шостій сесії парламенту виникли ускладнення із прийняттям поправок до Закону про надзвичайні заходи у забезпеченні продовольчими продуктами. Ці поправки стосувалися настанов Макартура щодо стабілізації економіки і мали зафіксувати у законі статті про додаткові продовольчі поставки. До внесення поправок додаткові поставки були віддані на добру волю селян. Опозиційні фракції про-

тидіяли цим поправкам, оскільки вважали, що після внесення їх до закону поставки стануть примусовими. У Палаті представників ці поправки були прийняті. У верхній палаті розгляд питання випав на останній день. Депутати вже увечері запропонували заслухати доповідь голови комітету з рільництва і лісового господарства. Доки голосували за пропозицію, час вийшов, і питання залишилося невирішеним. Згодом голова комітету згадував, що навіть депутати від Демократично-ліберальної партії, пропонуючи заслухати його доповідь, у глибині душі сподівалися, що рішення не буде прийнято, на той час депутати від політичних партій були зацікавлені у незалежності Палати радників [Nojima, 116]. Оскільки поправки до закону не були прийняті, кабінет уводив їх у дію через потсдамські урядові укази. Після закінчення сесії Йосіда піддав критиці дії депутатів, звинувачуючи їх у тому, що вони насправді не заглиблюються у розгляд законопроектів, а своїм основним заняттям вважають марну політичну боротьбу. Фракція його партії була найчисленнішою у верхній палаті, але не мала більшості, тому іноді протилежна думка верхньої палати зводила нанівець спільну законодавчу роботу кабінету і Палати представників.

Прем'єрство Сігеру Йосіди припало на дуже непростий період в історії Японії. Складність його полягала у повній реорганізації усіх структур управління, економіки, фінансової сфери. З одного боку, Йосіда розумів необхідність проведення реформ і був здатний у кризових ситуаціях застосовувати не дуже популярні серед населення, але ефективні і позитивні своїм кінцевим результатом заходи навіть усупереч невдоволенню окремих однопартійців і груп депутатів в опозиційних фракціях. Проте Йосіди як японцю з відмінним від американського складом мислення, зовсім іншими традиціями та культурою було важко і боляче сприймати занадто кардинальні, а в деяких випадках нічим не обґрунтовані пропозиції американської сторони, які викликали обурення і спротив не тільки депутатів, а й більшості населення країни. Тому в особливо гострих питаннях він самовіддано відстоював інтереси японців і намагався захистити право японського парламенту мати свою точку зору і відображати її у своїх рішеннях, проте це не завжди знаходило розуміння американської сторони.

У 1949 році розпочалися переговори між американською та японською сторонами стосовно підготовки текстів японсько-американського пакту безпеки та мирного договору. У ході переговорів було вирішено питання дислокації американських військових баз на території Японії та узгоджено питання ремілітаризації країни, на якій налягала американська сторона [Taigaku, 72]. Укладання мирного договору було надзвичайно важливою подією, яка засвідчувала вихід Японії з-під опіки головного командування і повернення до самостійного життя. Ще у процесі переговорів почалося поетапне відновлення на посадах звільнених під час чистки японців. З 1946-го по 1948 р. було звільнено 200 304 особи. Суттєвого удару звільнення завдало кандидатам на загальних виборах 1946 року. Крім того, чистки зазнали колишні військові, політики, чиновники, особи, причетні до економічної сфери, преси, освіти тощо. У квітні 1952 року після набуття чинності японсько-американського мирного договору усі укази про чистку в державних установах були скасовані, що дало можливість Ітіро Хатоямі, який у 1946 році передав Йосіди посади прем'єр-міністра та голови Ліберальної партії, повернутися у політику. Йосіда за цей час розширив лави партії та зумів багато зробити як прем'єр, тому поступатися місцем, як того очікував Хатояма, не збирався. Щоб угамувати збурення, спричинене поновленням членів партії на чолі з Хатоямою, та стримати їхні дії, Йосіда у серпні 1952 року розпустив Палату представників за статтею 7 Конституції Японії. У жовтні 1952 року відбулися загальні вибори до нижньої палати. Виборчими гаслами Ліберальної партії були посилення обороноздатності, яка б повною мірою відповідала національній могутності, та значне зниження податків. Хоча групи Йосіди і Хатоями протистояли у цій виборчій компанії, Ліберальна партія отримала 240 місць – більшу частину нижньої палати. Причому третину з них посіли відновлені після скасування указу про чистку члени партії. Сігеру Йосіда вчетверте був обраний прем'єр-міністром. За нього в нижній палаті проголосували 247 депутатів, а в Палаті радників – 127. Хатояма отримав лише один голос у верхній палаті.

Проте четвертий кабінет Йосіди пропрацював недовго через нестриманість прем'єра.

На засіданні бюджетного комітету, відповідаючи на питання про міжнародне становище, Йосіда припустився помилки. Коли соціаліст Ейїті Нісімура занадто настирливо і відверто провокативно ставив запитання, Йосіда терпляче відповідав, але коли Нісімура дозволив собі грубий натяк, прем'єр не витримав і обізвав депутата дурнем. Цей інцидент мав своє продовження. Обурені депутати поставили на голосування резолюцію про недовіру кабінету Йосіди. Від фракції Ліберальної партії відділилася група Хатоями і проголосувала проти нього. Як наслідок, 229 голосами «за» і 219 «проти» резолюція була прийнята. У березні 1953 року Йосіда розпустив нижню палату. Після загальних виборів Ліберальна партія Йосіди мала 199 місць, частина Ліберальної партії на чолі з Хатоямою отримала 35 місць. Під час обрання прем'єра у нижній палаті жодний із претендентів не набрав більшості голосів. Йосіда отримав 204 голоси, що майже удвічі перевищувало кількість голосів найближчого конкурента. У верхній палаті Йосіда мав більшість – 141 голос. Сігеру Йосіда ур'яте очолив кабінет.

П'ятий кабінет Йосіди був кабінетом меншості, але завдяки співпраці трьох консервативних фракцій: Ліберальної партії Йосіди, партії Кайсін та Ліберальної партії Хатоями – усі необхідні закони приймалися один за од-

ним [Fumori, 53]. Йосіда вже розпочав роботу з об'єднання трьох консервативних партій в одну. Восени 1954 року налаштовані проти уряду Йосіди опозиційні фракції, маючи більшість у Палаті представників, прийняли резолюцію про недовіру кабінету Йосіди. Йосіда мав намір знову розпустити нижню палату, проте його заступник та міністри кабінету були проти [Hori, 93]. Під час засідання він мовчки піднявся і залишив залу. На засіданні уряду без присутності прем'єр-міністра прийняли рішення про відставку кабінету. Йосіди на той час було 76 років.

Ім'я Сігеру Йосіди в Японії нерозривно пов'язано з новою конституцією та японсько-американським мирним договором і пактом безпеки. За короткий час йому вдалося не тільки стабілізувати економіку країни, а й перейти від економічного відновлення до економічного розвитку. Він зумів налагодити роботу національного парламенту, демонструючи волю і далекоглядність, він умів створювати продуктивну більшість. Нарощуючи чисельність своєї партії, він заклав фундамент на майбутнє. У 1954 році Йосіда відійшов від головування у Ліберальну партію, а в 1955 році, після її об'єднання з Демократичною партією Японії, була створена Ліберально-демократична партія, ера доминування якої тривала до 1993 р.

¹ Консервативно налаштовані політики з довоєнної буржуазної партії Сейюкай об'єдналися навколо Ітіро Хатоями і в листопаді 1945 р. створили Ліберальну партію Японії.

² Прогресивна партія Японії після приєднання до неї групи Хітосі Асиди, що вийшла з Ліберальної партії, у березні 1947 р. була перейменована на Демократичну партію.

³ Докладніше див.: Павлішина Л.Ф. Особливості перших сесій Національного парламенту Японії. Східний світ, № 3, 2009, с. 62.

Література

Павлішина Л.Ф. Імператорський парламент Японії у післявоєнний період. Процес реорганізації // Східний світ. № 3, 2008.

Fumori E. *Sengo hoshutōshi*. Tokyo, 1977.

Hori S. *Sengo seiji-no oboegaki*. Tokyo, 1983.

Horie F., Kasahara H. *Kokkai kaikaku-no seijigaku*. Tokyo, 1995.

Irie T. *Kenpō seiritsu-no keii to kenpōjō-no shomondai*. Tokyo, 1976.

Nipponkoku Kenpō

Nojima T. *Ryokufūkai jūhachinenshi*. Tokyo, 1971.

Shindō E., Shimokawa H. *Ashida Hitoshi nikki*. 1 kan. Tokyo, 1986.

Taigaku H. *Saigunbi to nashonarizumu*. Tokyo, 1988.

Takayanagi K., Ōtomo I., Tanaka V. *Nihonkoku kenpō seitei-no katei*. I. Tokyo, 1972.

Takayanagi K., Ōtomo I., Tanaka V. *Nihonkoku kenpō seitei-no katei*. II. Tokyo, 1972.

Williams J. *Makkāsā-no seiji kaikaku*. Tokyo, 1989.